

به نام خدا

روش های تدریس و تأثیر آن بر یادگیری

مولفان :

علیرضا رعیتی شوازی

محمدعلی کریمی زارچی

سجاد مهرافزا

مرضیه بابایی زارچ

فاطمه اقبالی زارچ

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: رعیتی شوازی، علیرضا، ۱۳۶۸
عنوان و نام پدیدآور: روش های تدریس و تاثیر آن بر یادگیری / مولفان علیرضا رعیتی شوازی، محمدعلی کریمی زارچی، سجاد مهرافزا، مرضیه بابایی زارچ، فاطمه اقبالی زارچ.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۴۳۱-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: روش های تدریس - یادگیری
شناسه افزوده: کریمی زارچی، محمدعلی، ۱۳۷۷
شناسه افزوده: مهرافزا، سجاد، ۱۳۷۸
شناسه افزوده: بابایی زارچ، مرضیه، ۱۳۶۰
شناسه افزوده: اقبالی زارچ، فاطمه، ۱۳۶۰
رده بندی کنگره: PN۲۲۲۶
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۳۲۳
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۹۲۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: روش های تدریس و تاثیر آن بر یادگیری
مولفان: علیرضا رعیتی شوازی - محمدعلی کریمی زارچی - سجاد مهرافزا
مرضیه بابایی زارچ - فاطمه اقبالی زارچ
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۰۳۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۴۳۱-۶
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

۹	پیشگفتار.....
۱۰	فصل اول روش تدریس
۱۱	نکات مهم در انتخاب بهترین روش تدریس
۱۲	تعریف روش تدریس فعال
۱۲	تعریف روش تدریس غیر فعال
۱۲	تاریخچه روش های تدریس فعال
۱۳	روش های تدریس فعال از دیدگاه اسلام
۱۵	ضرورت به کارگیری روش های تدریس فعال
۱۶	روش های تدریس فعال و نقش آن در افزایش خلاقیت و نوآوری دانش آموزان
۱۹	یاد دادن موفقیت آمیز فقط در پرتو روش های تدریس فعال
۲۱	فصل دوم روش تدریس در مکاتب فلسفی
۲۱	آرمان گرایی
۲۱	واقع گرایی
۲۲	طبیعت گرایی
۲۲	عمل گرایی
۲۳	وجود گرایی
۲۳	پست مدرنیسم
۲۴	فلسفه تحلیلی
۲۴	بنیاد گرایی
۲۴	پایدار گرایی

۲۵.....	پیشرفت گرایی
۲۵.....	بازسازی گرایی
۲۶.....	فصل سوم روش تدریس از نظر مربیان تعلیم و تربیت
۲۷.....	سقراط
۲۷.....	کومینیوس
۲۸.....	جان لاک
۲۸.....	هربرت اسپنسر
۲۸.....	برتراند راسل
۲۸.....	ژان ژاک روسو
۲۹.....	ماریا مونته سوری
۲۹.....	ادوارد کلاپارد
۳۰.....	جان دیویی
۳۰.....	مارتین بوبر
۳۰.....	فرانسیس بیکن
۳۰.....	امانوئل کانت
۳۱.....	یوهان هاینریش پستالوزی
۳۱.....	یوهان فریدریش هربارت
۳۲.....	فریدریش فروبل
۳۳.....	فصل چهارم روشهای تدریس و میزان یادگیری
۳۵.....	روش تدریس حفظ و تکرار
۳۶.....	محاسن و محدودیت‌های روش حفظ و تکرار
۳۷.....	روش تدریس سخنرانی

۳۷	مراحل اجرای روش سخنرانی
۴۱	روش تدریس توضیحی
۴۷	نظریه تمرین
۴۹	مهارت توضیح
۵۱	روش تدریس اکتشافی
۵۳	مراحل تدریس اکتشافی
۵۳	نقش معلم
۵۳	روش تدریس پرسش و پاسخ
۵۴	روش تدریس بارش مغزی (ذهن انگیزی)
۵۵	مراحل تدریس روش بارش مغزی
۵۵	روش اجرای بارش مغزی
۵۷	رشد همکاری گروهی
۵۷	رشد مهارت‌ها
۵۸	افزایش خلاقیت
۵۸	معایب روش تدریس بارش مغزی:
۵۹	روش تدریس نمایشی (نمایش علمی)
۵۹	مراحل اجرای روش نمایشی
۵۹	محاسن و محدودیت‌های روش نمایشی
۶۰	روش تدریس کنفرانسی (گرد هم آیی)
۶۰	روش تدریس ایفای نقش
۶۱	روش پروژهای یا واحدکار
۶۲	مراحل روش پروژه:

۶۴ انواع پروژه‌ها
۶۷ ارزش‌یابی پروژه‌ها
۶۸ روش تدریس گردش علمی
۶۸ روش تدریس کارگاهی
۷۰ روش تدریس بحث گروهی
۷۴ روش آموزش یادگیری در حد تسلط
۷۵ مراحل آموزش برای یادگیری در حد تسلط
۷۶ روش آزمایشی (آزمایشگاهی)
۷۸ روش تدریس حل مساله
۷۸ چگونگی اجرای روش مساله ای
۷۹ روش تدریس تلفیقی
۸۴ محاسن روش تلفیقی
۸۵ فصل پنجم نقش ارتباط در تدریس
۸۶ تعریف ارتباط در آموزش و پرورش
۸۷ اهداف ارتباط در کلاس
۸۷ انواع ارتباط (روشهای ارتباطی)
۸۹ موانع و اختلال در ارتباط کلاسی
۹۱ مهارت در استمرار ارتباط کلامی
۹۱ توجه به نقش صدا و بیان معلم به هنگام تدریس
۹۱ عوامل موثر در بهبود صدا
۹۲ حرکت در کلاس
۹۲ توجه دادن کلامی و غیر کلامی

۹۲	ایجاد تنوع در برقراری رابطه بین افراد کلاس
۹۳	سکوت
۹۳	بکارگیری حواس مختلف
۹۴	فصل ششم رابطه روش تدریس با یادگیری دانش آموزان
۹۵	تاثیر روش تدریس بر یادگیری دانش آموزان
۹۵	سرعت یادگیری
۹۵	ماندگاری آموخته‌ها
۹۶	تقویت انگیزه دانش آموزان
۹۶	مسئولیت پذیری و اعتماد به نفس دانش آموزان
۹۶	کارگروهی و تعامل دانش آموزان
۹۷	رابطه سبک های یادگیری و تدریس
۱۰۰	منابع و مأخذ

پیشگفتار

روش تدریس یکی از مهم‌ترین جنبه‌های مربوط به آموزش و یادگیری است. اهمیت روش تدریس معلم یا استاد در آن است که تعیین‌کنندهٔ فعالیت‌ها، ابزارها و زمانبندی مورد نیاز برای آموزش یک مبحث است. انتخاب روش‌های مناسب برای تدریس برای هر پایه و هر درس، تأثیر فوق‌العاده‌ای بر روی کیفیت تدریس معلم و میزان یادگیری دانش‌آموزان دارد. پیدا کردن یک روش تدریس تاثیر گذار و عالی، از مهم‌ترین اهداف یک مدرس حرفه‌ای می‌باشد؛ انتخاب روش تدریس مناسب به مدرسان کمک می‌کند تا ضمن تدریس موفق، شرایط محصلان را در نظر بگیرند و با توجه به شرایط آن‌ها بهترین ارائه درسی را داشته باشند و در نهایت بر کیفیت آموزش و یادگیری بیفزایند. عمق و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان به شدت به روش تدریس معلمان در کلاس درس وابسته است. به عنوان یک معلم، یادگیری روش‌های تدریس مختلف به شما کمک می‌کند تا با چالش‌های شاگردان خود در هر مقطع تحصیلی، بهتر و ساده‌تر روبرو شوید. آنچه مسلم است اینکه روش‌ها و سبک‌های خاص در محیط‌های یادگیری، متفاوت هستند. به طور مثال، ممکن است در یک مدرسه، در کلاس درس، استفاده از فناوری‌های دیجیتال برای تدریس، تأثیرگذار باشد؛ اما برای یک کلاس دیگر، روش‌های بازی‌های گروهی، بهتر جواب بدهد. این در مورد روش تدریس دروس مختلف نیز صادق است. گاهی برای درس علوم باید فقط از طریق آزمایش و تجربه، تدریس را انجام داد. یا برای تدریس تاریخ و جغرافیا بهتر است از نمایش تصویر و ویدیو کمک گرفت. کتاب حاضر در خصوص روش‌های تدریس و یادگیری در شش فصل تدوین شده است. امید است مطالب این نوشتار مورد استفاده طراحان و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش کشور و همچنین فرهنگیان، دانشجویان و علاقه‌مندان به مقوله فرایند یاددهی-یادگیری قرار گیرد.

مؤلفین

تابستان ۱۴۰۳ خورشیدی

فصل اول

روش تدریس

عصر کنونی را عصری می دانند که هدف از آموزش و پرورش تنها انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید نیست. بلکه رسالت آموزش و پرورش را ایجاد تغییرات مطلوب در نگرش ها شناخت ها و در نهایت رفتار انسان ها می دانند. در این راستا معلم نقش بسیار مهم و اساسی را بر عهده دارد زیرا علاوه بر نقش هدایتی، حمایتی، تقویتی، سازمان دادن به فعالیت های یادگیری دانش آموزان و رشد هماهنگ ابعاد وجودی آنان نیز به عهده اوست (پوزیو، ۲۰۱۳).

معلم برای رسیدن به اهداف تعیین شده در فرایند آموزش دو مسیر اصلی را در پیش رو دارد استفاده از روش های سنتی و غیر فعال و یا استفاده از روش های تدریس فعال و کاربردی. علمای تعلیم و تربیت پس از سال ها تحقیق و تجربه به این نتیجه رسیده اند که مؤثرترین روش آموزش فعال کردن خود دانش آموز است که از طریق روش علمی بهتر میسر می گردد. یعنی دانش آموز به کمک تفکر و قوای ذهنی خود که در فطرت هر انسانی نهفته است (مانند کنجکاوی، حدس زدن، مقایسه کردن، نتیجه گیری، تصور و تخیل و ...) می تواند مشکلی را شناسایی و برای آن راه حلی را به مرحله اجرا بگذارد و به نتیجه برسد. به طور کلی راه انجام دادن هر کاری را روش گویند. روش تدریس نیز عبارت از راه منظم با قاعده و منطقی برای ارائه درس می باشد (بشیری، ۱۳۸۷).

نکات مهم در انتخاب بهترین روش تدریس

اگر یک معلم به دنبال آن است که تاثیر روش تدریس بر یادگیری دانش آموزان را به بالاترین سطح ممکن برساند، باید چند نکته مهم را مد نظر قرار دهد که عبارتند از:

- اهداف آموزشی و نتایج مورد انتظار خود را از ابتدا به صورت شفاف و روشن آماده کند.
- برنامه های تدریس خود را با توجه به امکانات آموزشی تهیه و تدوین کند.
- شرایط سنی دانش آموزان را در انتخاب متد آموزشی مد نظر قرار دهد.

- تفاوت های فردی دانش آموزان را به رسمیت بشناسد.
- دامنه خلاقیت دانش آموزان را تا جای ممکن محدود نکند.
- شرایط را برای آزادی عمل دانش آموزان در بحث های کلاسی فراهم کند.
- فرصت کافی برای اجرای برنامه های مد نظر را در اختیار دانش آموزان بگذارد.
- چرخه آموزش و یادگیری را محدود به کلاس درس نکند.
- محدودیت های زمانی را برای آموزش مورد توجه قرار دهد (تارنمای علوی، ۱۴۰۲).

تعریف روش تدریس فعال

روش تدریس فعال به روشی اطلاق می شود که در آن دانش آموزان در جریان آموزش نقش فعالی به عهده دارند و معلم نقش راهنما و هدایت کننده را ایفا می کند تعامل دوطرفه بین دانش آموزان و معلم وجود دارد.

تعریف روش تدریس غیر فعال

روش تدریس غیر فعال به روشی اطلاق می شود که در آن معلم نقش اساسی بر عهده دارد و مطالب را غالباً به شیوه شفاهی بیان می کند و معمولاً متکلم وحده است و دانش آموزان شنونده مطالب می باشند.

تاریخچه روش های تدریس فعال

با نگاهی به تاریخ تعلیم و تربیت جهان می بینیم در زمانی که آموزش و پرورش هنوز شکل رسمی نیافته بود انسان ها فنون دانش و مهارت های لازم را به طور تجربی می آموختند و شخصی به اسم معلم و شخص دیگری به اسم دانش آموز و مکانی به عنوان مدرسه یا کلاس درس وجود نداشت بلکه هر فردی که مطالب یا فنون بیشتری می دانست به مثابه معلم و کسی که می خواست چیزی یاد بگیرد دانش آموز بود. طبیعت هم به عنوان مدرسه یا کلاس درس قلمداد می شد.

در حقیقت روش تدریس فعال به کار گرفته می شد. بنابراین می توان گفت که قدمت به کارگیری روش های تدریس فعال به قدمت آموزش و پرورش غیر رسمی می رسد. در گذشته افرادی همچون سقراط ژان ژاک روسو جان دیویی ژان پیازه و برونر اهمیت روش های تدریس فعال را درک نموده از آن استفاده می نمودند.

روش های تدریس فعال از دیدگاه اسلام

در روش آموزش اسلامی تکیه بر پرورش فکری و پرهیز از تقلید و تکرار مطالب بدون درک صحیح آنها مطرح می باشد. چنانکه امام علی (ع) می فرماید ارزش درک و فهم مطالب به مراتب بهتر از تکرار و خواندن است. اگر اصول دین را که از مهم ترین مسائل آموزشی دین اسلام است بررسی کنیم می بینیم اصول دین تقلیدی نیست. این بدان معنی است که هر فرد باید مسائل دینی را هم از طریق اجتهاد و هم با استقلال فکری درک کند. استار شهید مطهری در تاکید اسلام بر پرورش فکری و پرهیز از تکرار مطالب بدون درک صحیح آنها اشاره می کند علم افراد ممکن است دو گونه باشد دانسته هایی که فرد حفظ کرده است علم مسموع و دانسته هایی که حاصل تجربه و تحلیل فکری است علم مطبوع. افرادی هستند که به نحوی تربیت یافته اند که آن نیروی مطبوعشان به حرکت در نیامده و پرورش نیافته است. این افراد نسبت به آموخته های خود حکم ضبط صوت را دارند و از تجزیه و تحلیل مطالب و حل مسائل عاجزند عالمی که فقط در پای منبر نشسته و سالها مطالبی را گوش کرده است و عالمی که خود به جستجوی اطلاعات و مطالب پرداخته و مسائل را تجزیه و تحلیل کرده و ورزیده شده است. عالم واقعی همین شخص است. مرحوم علامه محمد تقی جعفری تعقل در تربیت اسلامی را فوق العاده با اهمیت تلقی کرده آن را به سه ماده اساسی تحلیل نموده است ماده اول تعقل که باید تقویت شود عبارت است از تفکر هدف دار با انطباق قوانینی که صحت آنها اثبات شده است. این ماده در قرآن مجید

با عبارات گوناگون مؤکدا مورد تذکر قرار گرفته است. با کلمه تفکر در ۱۶ آیه با کلمه عقل در ۴۹ آیه با کلمه لب به معنای عقل ناب و تعقل عمیق در ۱۶ آیه با کلمه فقه در ۱۵ آیه... ماده دوم عبارت است از موضوعات و قضایایی که باید ذهن نونهالان و میانسالان و حتی کهنسالان با اختلاف در کمیت و کیفیت آنها بر حسب مقاطع عمر درباره آنها تعقل کند. ماده سوم تصفیه و تثبیت آن قوانینی که فعالیت عقلانی باید بر طبق آنها به جریان بیفتد. بنابراین در اسلام روی تعقل و تفکر در امور بسیار تأکید شده است و ساعتی تفکر بالاتر از هفتاد سال عبادت به شمار رفته است.

اسلام بر پرورش فکری و فعال بودن دانش آموز در جریان یادگیری تأکید فراوان دارد. ((...به هر حال فکر نمی کنم این مسئله جای تردید داشته باشد که در آموزش و پرورش هدف باید رشد فکری دادن به متعلم و به جامعه باشد تعلیم دهنده و مربی هر که هست معلم است خطیب است واعظ است... باید کوشش کند که (به شخص) رشد فکری یعنی قوه قدرت تجزیه و تحلیل بدهد نه اینکه تمام همتش این باشد که بیاموزد، فرا گیرند، حفظ کنند، در این صورت (حاصل کار او) چیزی نخواهد شد (بشیری، ۱۳۸۷).

استفاده از روش های فعال آموزشی در کلاس های تدریس می تواند تاثیرات مثبت زیادی بر یادگیری دانش آموزان داشته باشد. این روش ها با مشارکت فعال دانش آموزان در فرآیند یادگیری و آموزش، انگیزه و علاقه آن ها را به یادگیری افزایش می دهند و کیفیت یادگیری و درک مطالب را بهبود می بخشند. همچنین، این روش ها مشارکت و همکاری دانش آموزان را در کلاس افزایش می دهند و مهارت های حل مسئله و تفکر انتقادی را در آن ها توسعه می دهند (میرعالی و همکاران، ۱۴۰۳).

روش تدریس فعال که در آن مشارکت دانش آموز و معلم را می طلبد و به جای انتقال مطالب به دانش آموز، به افزایش توانایی یادگیرنده در فرآیند یادگیری عنایت دارد. به دلایل متعدد از جمله تأکید بر اصولی از کلیات نظام آموزش و پرورش کشور و اهداف دوره

های تحصیلی، نگرش های جهانی، رشد روز افزون تحقیقات، سرعت فن آوری و تکنولوژی، ضرورت کار بست تدریس فعال را می طلبد ادیان و رهبران مصلح اجتماعی نیز تاکید بر نوعی فعال سازی ذهن و جلوگیری از تقلید کورکورانه در اصول و روشهای زندگی دارند، لذا آموزش و تدریس های متکی بر روش های فعال خود گامی است در اشاعه و ترویج علم و پرورش انسانهای آزاد و آگاه که می تواند در توسعه و فناوری مثمر ثمر باشد. در روش تدریس فعال سعی بر این است که فراگیر خود در کسب مفهوم سهیم باشد و از طرق مختلف به فعالیتهای ذهنی، علمی، فردی و گروهی وادار گردد، به عبارت دیگر، محتوا روی درگیر شدن دانش آموزان در کسب تجارب یادگیری تاکید داشته و آنان را فعال می سازد (ملکشاهی و گل گلی، ۱۴۰۳).

ضرورت به کارگیری روش های تدریس فعال

چهار اصل پیشنهادی کمیسیون بین المللی تعلیم و تربیت کمیسیون بین المللی آموزش و پرورش در طول زندگی به چهار ستون استوار است یادگیری برای دانستن یاگیری برای انجام دادن یادگیری برای باهم زیستن و یادگیری برای زیستن.

۱- یادگیری برای دانستن:

یعنی یاد گرفتن روش یادگیری و استفاده از فرصتهایی که آموزش و پرورش در طول زندگی فراهم می آورد این فرصت ها نه یکبار بلکه بارها و بارها باید فراهم آید.

۲- یادگیری برای انجام دادن:

یعنی دانش آموزان در حین تحصیل این فرصت را به دست آورند که توانایی های خود را از طریق تلاش و درگیر شدن با تجربه های علمی و انجام دادن فعالیت های اجتماعی گسترش دهند.

۳- یادگیری برای با هم زیستن: